

УДК 800: 161.12

ББК 81.в6

Богдан Грещук

ЛОГІКО-ЛІНГВАЛЬНА КАТЕГОРИЗАЦІЯ ДІЙНОСТІ ТА ЗНАНЬ ПРО НЕЇ

У статті розглянуто категоризацію світу та знань про нього граматичними і лексико-семантичними категоріями. Проаналізовано погляди мовознавців на природу граматичних і лексико-семантичних категорій у їх взаємозв'язку та їх роль у формуванні концептуальної та мовної картин світу.

Ключові слова: категоризація дійсності, граматична категорія, лексико-семантична категорія, концептуальна картина світу, мовна картина світу.

Зазвичай категорії, за допомогою яких здійснюється категоризація мислення, розглядаються як найбільш загальні, фундаментальні поняття, які відображають найсуттєвіші, закономірні зв'язки і відношення реальної дійсності та пізнання [24, 251; 12, 240]. Однак наведене визначення дуже загальне, у ньому неконкретизованими залишаються ступені узагальнення й суттєвості, а також функціональні відмінності між поняттям і категорією, тому в питаннях встановлення конкретних категорій, взаємовідношень із поняттями та їх ролі й місця в процесах категоризації світу, його пізнання й сприймання, формування картини світу чимало неоднозначного й неясного. Водночас і в логіці, і в філософії, і в мовознавстві саме категорії розглядаються як своєрідні проміжні ланки, які нерозривно пов'язують мислення й мову, при цьому часто підкреслюється, що при всій близькості між собою вони постають в іншому вигляді, залежно від того, чи вони виступають як категорії мислення чи як категорії мови. "Визнання єдності логічної структури мислення і синтаксичної будови мови, яке впливає як необхідний наслідок із положення про нерозривну єдність мови і мислення, – зазначає Г. В. Колшанський, – жодним чином не може призвести до ототожнення логічних і граматичних категорій, оскільки ця єдність передбачає очевидну специфіку ділянок, які утворюють цю єдність" [10, 239]. І. І. Мещанінов, надаючи особливого значення категоріям у дослідженні загальної інтердисциплінарної проблеми "мова і мислення", писав: "Логічні категорії зберігають своє самостійне значення, незалежно від синтаксичної конструкції речення, і встановлюють зв'язок мови з мисленням, передаючи логічний зміст граматичною будовою, створеною в мові. В мові виділяються її граматичні категорії, але вони поєднуються в свідомому мовленні людини з логічними, без яких не може будуватися мовлення людини і які тому отримують у ньому провідне значення" [18, 9].

Важливо й інше. Визначити категорії поза мовою як джерелом їх об'єктивування набагато складніше, оскільки аналіз мови з метою вивчення категорійної структури мислення має низку переваг перед іншими способами її дослідження передовсім із огляду на те, що методика аналізу мови опрацьована значно краще, ніж методики аналізу інших видів соціальної діяльності людини та їх результатів. Однак і аналіз мови з метою вивчення структури і змісту мислення не дає вичерпних відповідей на питання про природу категорій, їх кількість, співвідношення з іншими функційними одиницями мислення тощо, оскільки "не існує поки жодного

ефективного методу, за допомогою якого ми могли б виявити всі категорії мислення, реалізовані в семантиці даного тексту, хоча вони там, без сумніву, наявні. Ми не маємо повного списку категорій і невідомо навіть, чи можливо в принципі його створити. Ця обставина пояснюється передовсім відсутністю чіткого й ефективного критерію, який дає змогу відмежувати категорії від понять і дати ясне визначення самого поняття “категорія мислення” [4, 66].

Про важливість використання мови для усвідомлення та визначення категорій свідчить та обставина, що Арістотель, який власне вперше опрацював теорію категорій як частину мислення і науки про нього, своїх висновків дійшов шляхом виділення сукупності предикатів, які можна висловити про буття, та визначення для них логічного статусу. Видатний французький лінгвіст Е. Бенвеніст, відповідаючи на питання, яка природа відношень між категоріями думки і категоріями мови, зазначив: “Тією мірою, в якій категорії, виділені Арістотелем, можна визнати дійсними для мислення, вони виявляються транспозицією категорій мови. Те, що можна *сказати*, обмежує і організує те, що можна *мислити*” [1, 111]. І хоч філософи не у всьому поділяють думку Е. Бенвеніста, оскільки немає регулярних і однозначних відповідностей між категоріями думки і мовними категоріями, вони погоджуються з тим, що стандартні способи вираження категорій в давньогрецькій мові слугували для Арістотеля засобом виділення й усвідомлення максимально узагальнених абстрактних значень як спільного компонента цілого класу лексичних одиниць та водночас як властивість певного роду буття, а також з тим, що мова дає змогу й допомагає усвідомлювати й класифікувати категорії. [4, 113].

Сам термін “категорія” давно набув поширення в різних галузях знань, із філософії, де він первісно постав, абсорбований багатьма іншими сферами як теоретичного, так і практичного освоєння дійсності. На сьогодні категорії під різним кутом зору розглядають також у логіці, психології, етнографії, лінгвістиці, культурології тощо. Як слушно зауважив М. О. Булатов, “уже саме практичне використання, а тим більше теоретичне осмислення терміна “категорія”, по-перше, показують, що існує більш загальна, ніж філософська, теорія категорій, а по-друге, розкривають правомірність існування цього терміна” [3, 83]. Як попереднє напрацювання до майбутньої “категоріології” можна розглядати практично загальноприйнятую класифікацію категорій на універсальні, або загальнофілософські, загальнонаукові та конкретно наукові, яка ґрунтується на різних ступенях узагальнення й абстрагування та різних сферах поширення категорій.

Універсальні, або загальнофілософські, категорії репрезентують вищі шаблі концептуалізації світу, вони “характеризують не тільки предметність буття і його відображення, але також визначені тим чи іншим розв’язанням основного питання філософії всезагальні форми рефлексії над співвідношенням предметності та її відображення. Вони наділені трьома вимірами, не лише відповідно до трьох сфер дійсності – природи, суспільства і мислення, – але також до трьох рівнів руху філософської думки від предметності буття до його відображення і далі, до форм методологічної рефлексії над всезагальними відношеннями в матеріально, ідеально і практично суцільному світі” [14, 18-19]. До таких категорій зазвичай відносять сутність, якість, кількість, відношення тощо. Конкретнонаукові

категорії за своїм обсягом значно вужчі не лише від універсальних, а й від загальнонаукових. Зв'язок, ієрархія та взаємозумовленість трьох зазначених типів категорій виявляються в тому, що теоретичне мислення, яке здійснюється у системі всіх універсальних категорій, конкретних галузях науки зазнають конкретизації, деталізації, специфікації у різних ракурсах [там само, 81].

Категорії, незалежно від рівня їх узагальнення, є невід'ємними елементами пізнання та знання про світ. Функції категорій виявляються в тому, що вони, по-перше, узагальнюють, об'єднують у сукупності, класи, групи на основі певних ознак, характерних для всіх реалій, які цими сукупностями охоплені, і по-друге, членують, розділяють, оскільки різним категоріям будуть відповідати різні сукупності, класи, групи, тобто класифікують. Інакше кажучи, категорії виконують синтетичну, або об'єднувальну, функцію та аналітичну, або рубрикаційну, функцію, а їх єдність розглядають як *“специфічну особливість категоризації речей і подій, взагалі окремих фрагментів реального світу та знань про нього”* [3, 89].

Однак про категоризацію дійсності та знань про неї часто говорять не лише у зв'язку з категоріями як формами мислення, а й з поняттями. Внутрішня спорідненість категорій і понять часто є причиною того, що вони не розрізняються і вживаються як синоніми, проте, як засвідчують дослідження, спеціально присвячені співвідношенню категорій і понять, їх функції у гносеологічному й когнітологічному процесах неоднакова. М. О. Булатов з цього приводу зазначав: “Будь-яка категорія стає поняттям, якщо від неї відмежувати функцію членування і синтезування дійсності і мислити тільки її внутрішній зміст. І навпаки, будь-яке поняття стає категорією, якщо до нього приєднати цю функцію” [3, 89]. Проте більш переконливими є думки тих учених, які розрізняють категорії й поняття не лише за якісними, а за кількісними вимірами, тобто категорії розглядаються як гранично широкі поняття, які категоризують дійсність та знання про неї на вищих щаблях концептуалізації світу. Поняття як форми мислення, як і категорії, і членують, і об'єднують, для їх формування й функціонування теж особливу роль відіграє узагальнення й абстрагування. Відомий німецький дослідник психології мислення Й. Гофман експериментально доказав, що й поняттєва категоризація дійсності, як і та що здійснюється за допомогою категорій, ієрархічно впорядкована. “Оскільки <...> поняттєве членування навколишнього світу нерозривно пов'язано з цілями поведінки, – пише він, – склад об'єктів узагальнюваних у поняттях, може змінюватися за зміни мотиву. При цьому можуть виникати більш загальні або менш загальні поняття <...> Вищі рівні ієрархії фіксують загальні відмінності між широкими класами об'єктів, наприклад, коли здійснюється розрізнення рослин, людей і тварин. На нижчих рівнях ієрархії загальні поняття зазнають дрібнішого поділу. Рослини, наприклад, підрозділяються на дерева, трави, кущі, квіти, а останні своєю чергою – на ще більш конкретні підкласи; наприклад, на троянди, тюльпани, нарциси, фіалки і т. д.” [25, 64].

Категорійна та поняттєва категоризація світу, яка здійснюється нервовою системою, – це складноструктурований процес, який містить низку неоднорідних етапів. Як зазначає видатний американський дослідник пізнавальних процесів Дж. Брунер, кожний акт категоризації якогось предмета чи події передбачає прийняття певних рішень, які можна

кваліфікувати як поступове звуження, послідовне обмеження категорій, до яких ми відносим наш предмет. На першому етапі (так звана первинна категоризація) відбувається перцептивне виділення явища навколишньої дійсності із оточення і приписування йому певних просторово-часових і якісних характеристик, таких, як “предмет”, “звук”, “рух”. Наступний етап пов’язаний із більш точною ідентифікацією сприйманого предмета за допомогою додаткових ознак, внаслідок чого предмет чи подія сприймаються вже в своїй феноменальній безпосередності, як книжка, попільниця тощо. Однак, “якщо відповідність із доступними категоріями не повна або якщо зв’язок між ознакою і категорією малоімовірний із погляду попереднього досвіду організму, стає необхідним свідомий пошук ознак. Ми задаємо собі питання: “Що це таке?” – і потім систематично досліджуємо оточення в пошуках ознак, які дали б змогу здійснити більш точне віднесення предмета” [2, 26-27]. Наступний крок – підтверджувальна перевірка. На цьому етапі шукаються лише додаткові ознаки для контролю і підтвердження пробної ідентифікації об’єкта. Завершує процес перцептивної ідентифікації припинення пошуку ознак, оскільки несумісні ознаки або нормалізуються або повністю відсіюються. “Питання про співвідношення між ознаками і категорією, – підсумовує Дж. Брунер, – приводить нас до ключової проблеми сутності категорій. Під категорією ми розуміємо деяке правило, у відповідності з яким ми відносимо об’єкти до одного класу як еквівалентні один одному. <...> Кажучи про правила, ми аж ніяк не маємо на увазі якісь твердження, які свідомо формуємо. Це просто ті правила, які лежать в основі процесу категоризації” [там само, 27-28].

Зміст категорій та понять визначається рівнем абстрагування і узагальнення. Водночас ідеальна природа їх змісту мусить мати певну основу, щоб відбутися, закріпитися й укоренитися. “Такою основою слугує слово або їх поєднання. Без них категорія – щось короткочасне й скороминуще; у них вона знаходить стійкість і здатність до функціонування” [3, 97]. “Слова несуть уже готові поняття, схеми, категорії, і як такі вони є історичними формами думки”, – зазначає Ф. Юнгер [26, 214]. Одиницею, що поєднує логічну категоризацію та вербалізацію дійсності виступає *значення слова*, що свого часу відзначив видатний російський психолог Л. Виготський. На думку вченого, значення слова є неподільною єдністю мислення й мови, яку не можна однозначно кваліфікувати як феномен одного чи іншого. Слів без значень немає, отже значення є необхідною, конститутивною ознакою слова. Власне воно є самим словом з погляду внутрішнього боку, що дає підстави розглядати його як феномен мови. Проте, з іншого боку, з т. з. психології значення слова є узагальненням, поняттям, якщо взяти до уваги синонімічність узагальнення та значення слова. Оскільки будь-яке узагальнення, будь-яке утворення понять є безсумнівним, справжнім і специфічним актом думки, то значення слова треба сприймати як феномен мислення. “Таким чином, – підсумовує він, – значення слова виявляється одночасно мовним та інтелектуальним феноменом, при цьому це не чисто зовнішня співприналежність його до двох різних сфер психічного мислення лише тією мірою, якою думка пов’язана зі словом і втілена в слові, і навпаки: воно є феноменом мови лише тією мірою, якою мова пов’язана з думкою і освітлена її світлом. Воно є феноменом словесної думки або осмисленого слова, воно є *єдністю* слова і думки” [7, 297]. Правда, вивчення семантики

слова в різних вимірах і в різних науках спричинило ілюзію про неоднакову природу самого явища, проте, як слушно зауважив Г. В. Колшанський, для констатації різноприродності значення слова необхідно “попередньо доказати наявність двох сфер у семантиці слова. Факти мови схиляють, однак, до простого висновку про єдність ідеального боку слова – плану змісту. Ця єдність семантики слова, яка ґрунтується на тому, що в слові звук виступає як форма, а поняття – як зміст, значення, жодним чином не призводить до небезпеки ототожнення мови і мислення навіть у самому цьому формулюванні принципу єдності мовної форми і мисленнєвого змісту.” [11, 207].

Аналізуючи зв'язок логічних і мовних категорій із опертям на значення слова, важливо підкреслити, що слово є носієм лексичного значення, а якщо воно похідне, то ще й словотвірного значення, а також граматичних значень. Саме у зв'язку з цим розмежовують принаймні два рівні категоризації дійсності – конкретно-предметний, який у загальних рисах представлений у лексиконі природної мови, та абстрактно-системний, який захоче її граматична будова. Лексикон будь-якої мови виступає як членування дійсності на предметно-буттєві сутності, доступні для сприйняття, а “граматична будова мови відображає суб'єктивовану систему світу, в якій концептуалізація і категоризація міжпредметних зв'язків і відношень відбувається в тісній залежності від географічних, історичних, соціальних і т. д. умов буття даного етносу” [13, 17]. При цьому необхідно зазначити, що не кожне узагальнене значення, яке має певне вираження різнорівневими мовними одиницями, є логічною категорією. Такою воно стає лише за умови його актуалізації наукою, тобто коли воно стає базою для пізнання й пояснення дійсності. Дослідники зазначають, що “кожна наукова теорія, в якій усвідомлюється фундаментальне значення тієї чи іншої категорії для пояснення фактів, що входять до її компетенції, прагне осмислити зміст цієї категорії і сформулювати його явно у вигляді методологічного принципу, орієнтуючись на свої специфічні цілі та завдання, відповідно до своєї предметної галузі. Тому та сама категорія може отримувати нетотожні специфікації в різних теоріях, а тим більше в різних науках” [4, 109].

Універсальні категорії, незалежно від того, чи їх розглядають як загальні поняття, чи як форми мислення, чи як принципи мислення є предметом методології науки, а не конкретних наук, однак і в спеціальних системах наукових знань вони знаходять своєрідне втілення як відображення шляхів і наслідків категоризації дійсності. У стосунку до мовознавства про це чи не найкраще сказав О. М. Пешковський: “Частини мови є, таким чином, не що інше, як основні категорії мислення в їх примітивній загальнонародній стадії розвитку” [19, 74]. На тісному зв'язку універсальних категорій і частин мови, як у процесі їх формування, так і функціонування, наголошують і інші дослідники [21, 224-232]. Дж. Лайонз висловив важливу думку: “Через те, що мова була одночасно об'єктом аналізу, а також інструментом, за допомогою якого здійснювався будь-який філософський аналіз, теорія “категорій” мала подвійний вплив на традиційну граматику. Елементи мови не тільки самі піддавались аналізу в термінах “матерії” і “форми” і, будучи “субстанціями”, класифікувались із погляду їх “акціденціальних” властивостей, а й вони самі групувались у класи (“частин мови”) відповідно до “способів позначення” відповідних

речей, властивостей і відношень” [16, 287-288]. Отже, в науці про мову найвищі шаблі категоризації світу здійснюються за допомогою загальних лінгвістичних категорій частин мови. Кожній загальній категорії властиве найвищого ступеня узагальнення й абстрагування значення. Для іменників – це предметність, для прикметників – атрибутивність, для дієслова – процесуальність, для числівника – квантитативність, для займенників – дейктичність, для прислівників – ознаковість, для прийменників – релятивність, для сполучників – кон’юнктивність, для часток – модальність, для вигуків – інтер’єктивність [9, 128].

Залежно від того, якими засобами і способами виражаються категорії, вони отримують статус лексико-семантичних, граматичних, словотвірних або проміжних між зазначеними. З цього погляду загальні значення частин мови у мовознавстві розглядаються як категорії або граматичні, або лексико-семантичні, або лексико-граматичні. Так, О. М. Пешковський вважав предметність іменників формальною категорією, кажучи граматичною мовою, категорією іменниковості, і що “значення предметності створюється не лише суфіксами і флексіями, але і формами словосполучень” [19, 65]. Як граматичні категорії частини мови розглядав В. В. Виноградов. Аналізуючи іменники, вчений писав: “Під цю категорію підводяться слова, які виражають предметність і представляють її у формах роду, числа й відмінка” [5, 46]. Отже, загальнограматичне значення іменника *предметність* є граматичним в своїй основі, оскільки воно виражається морфологічними категоріями роду, числа й відмінка. О. П. Суник, розмежовуючи, загальні частиномовні значення й граматичні значення частин мови, такі, як рід, число, особа, вид тощо, значення предметності іменників, атрибутивності прикметників, процесуальності дієслів і т. д. інтерпретує як “особливі граматичні (загальнограматичні) значення” [22, 39]. Автори “Сучасної української літературної мови” за ред. І. К. Білодіда теж кваліфікують загальні значення частин мови як граматичні, напр. про іменник зазначено: “Різноманітні значення іменників становлять одну категорію предметності завдяки їх специфічному граматичному оформленню” [23, 33].

Автори російської граматики, відзначаючи, що “узагальнене значення, яке характеризує всі слова тієї чи іншої частини мови, є абстрактним уособленням того спільного, що наявне в лексичних і морфологічних значеннях конкретних слів даного класу”, разом із тим підкреслюють, що “кожна частина мови має свій власний комплекс граматичних категорій, в яких репрезентовано те узагальнене значення, яке властиве всім словам цієї частини мови. Так, значення предметності, властиве іменнику, граматично репрезентується морфологічними категоріями роду, числа й відмінка; значення процесу, властивого дієслову, – категоріями виду, стану, способу, часу та особи” [20, 453]. Отже, із відзначеного можна зробити висновок про лексико-граматичну природу загальних категоріальних значень частин мови.

Прихильники кваліфікації загальнокатегорійних, частиномовних значень як лексико-семантичних розглядають їх як результат узагальнення відповідних лексичних значень слів, які входять до однієї частини мови. З українських мовознавців найбільш послідовно така точка зору висловлена в працях І. К. Кучеренка, який писав: “Показати, що предметність є значенням узагальненим, а не граматичним, можна на таких простих

загальновідомих фактах: а) у граматиках, розкриваючи це значення, виділяють групи іменників, значення яких, будучи менш узагальненим, конкретизує загальне значення – *предметність* <...>; б) утворення понять з найбільш узагальненим лексичним значенням можна показати у вигляді логічного процесу обмеження – узагальнення: предметність (субстанція) – предмет – істота – особа (людина) – жінка – Леся Українка, Ольга Кобилянська” [Кучеренко, 15]. І. І. Ковалик, аналізуючи логіко-лінгвальну природу категорійних значень частин мови, писав: “На нашу думку, категоріальне значення частин мови є узагальненням лексичного значення, якому підпорядковуються всі конкретні лексичні значення” [9, 133]. І. Р. Вихованець, досліджуючи частини мови в семантико-граматичному аспекті, зазначає: “Узагальнене значення, яке витворилося на ґрунті предметного, лексико-денотативного значення ядра лексико-граматичного класу і яке поширюється також на новосформовані елементи з іншим предметним значенням, але в тотожній синтаксичній позиції, функціонує в ролі категоріального значення частини мови. <...> Ступінь узагальнення в лексико-денотативному значенні слова і його категоріальному значенні є різним. На найнижчому рівні абстракції перебуває індивідуальне лексичне значення слова, на найвищому – категоріальне значення частини мови” [6, 13].

Більш переконливим, на наш погляд, є інтерпретація загальних частиномовних значень як лексико-граматичних. Якщо розглядати їх як лише лексико-семантичні, то як пояснити тоді, наприклад, предметність іменників із абстрактним значенням, адже вона чисто граматична, а не лексична? Дослідник іменника в українській мові І. Г. Матвіяс слушно відзначає: “Лексико-граматичне значення іменника створюється категоріями роду, числа і відмінка, що виникли первісно на основі тільки предметного значення іменника. Внаслідок цього значення всі іменники підводяться під еквівалент-запитання *Що?* або *Хто?*, кожний іменник мислиться як щось, що є або може бути носієм ознаки. Це значення іменників звичайно називають предметністю” [17, 6]. Про значення прикметника як частини мови А. П. Грищенко писав: “Категоріальне значення прикметника української мови (функціональний аспект частини мови) полягає у вираженні ознаки без участі, наприклад, таких граматичних характеристик, як час, вид, але обов’язково шляхом узгодження в роді, числі й відмінку з відповідним іменником (формальний аспект частини мови). Тільки єдність цих двох аспектів дає підстави для зарахування відповідних лексичних одиниць до класу прикметників” [8, 5].

Отже, категорійна структура мови, відбиваючи категорійну структуру мислення, є ієрархічно впорядкованою множиною одиниць різного ступеня узагальнення й абстрагування, яку очолюють загальні категорійні значення частин мови. “Різні типи знаків, будучи членами єдиної репрезентативної системи, якою є мова, – зазначає О. В. Кравченко, – з необхідністю відображають певні аспекти концептуальної картини світу, або знання про світ. Це знання є складовою значення одиниць, які утворюють власне систему мови – лексикон і граматику” [13, 15]. Передумовами нашого мислення про буття, формованої соціумом картини світу, є категорії. “Ми не можемо нічого сказати про навколишню дійсність, не підпорядкувавши свою думку якій-небудь із категорій, яка може бути виражена різними засобами. Категорії, що функціонують в усному мовленні і в писемних

текстах, неявно, неусвідомлено, в процесі розвитку філософії і науки поступово осмислюються не лише як загальні поняття, але також як принципи мислення, принципи світосприймання та картини світу” [4, 99].

Як уже зазначалось, первинна категоризація дійсності фактично передбачає підведення пізнаваного явища від одну із загальних частиномовних значень, у межах яких відбувається подальша категоризація, здійснювана різнорівневими мовними засобами – граматичними, словотвірними, лексико-семантичними. Різного рівня мовні категорії ґрунтуються на різнотипних значеннях. Лексичні значення слів становлять основу лексико-семантичних категорій, дериваційні значення – словотвірних категорій, граматичні значення – граматичних категорій, частиномовні значення – загальних мовних категорій. В такому ж порядку по висхідній лінії вказані категорії розрізняються за ступенем узагальнення й абстрагування: найнижчий ступінь абстрагування властивий лексико-семантичним категоріям, вищий – словотвірним категоріям, ще вищий – граматичним категоріям і найвищий – загальним категоріям частин мови.

Література

1. Бенвенист Э. Категории мысли и категории языка / Эмиль Бенвенист // Бенвенист Э. Общая лингвистика. – М.: Прогресс, 1974. – 104-114.
2. Брунер Дж. Психология познания / Дж. Брунер. – М.: Прогресс, 1977. – 412 с.
3. Булатов М. А. Логические категории и понятия / М. А. Булатов. – К.: Наук. думка, 1981. – 234 с.
4. Васильев А. Категории мышления в языке и тексте / А. Васильев // Логико-гносеологические исследования категориальной структуры мышления: Сборник научных трудов. – К.: Наук. думка, 1980. – 66-155.
5. Виноградов В. В. Русский язык (грамматическое учение о слове). Издание второе / В. В. Виноградов. – М.: Высшая школа, 1972. – 614 с.
6. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1988. – 256 с.
7. Выготский Л. Мышление и речь / Л. Выготский // Выготский Л. Собрание сочинений: В 6-ти т. - Т.2. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1982. – 504 с.
8. Грищенко А. П. Прикметник в українській мові / А. П. Грищенко. – К.: Наук. думка, 1978. – 208 с.
9. Ковалик І. І. Логіко-лінгвальна природа категоріальних значень частин мови / Іван Ковалик // Ковалик І. Питання українського і слов'янського мовознавства: вибрані праці. Частина II. – Львів - Івано-Франківськ, 2008. – С. 127-137.
10. Колшанский Г. В. Логика и структура языка / Г. В. Колшанский. – М.: Высшая школа, 1965. – 240 с.
11. Колшанский Г. В. Семантика слов в логическом аспекте / Г. В. Колшанский // Язык и мышление. – М.: Наука, 1967. – 187-208.
12. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – Второе, испр. и доп. издание. – М.: Наука, 1975. – 720 с.
13. Кравченко А. В. Язык и восприятие: Когнитивные аспекты языковой категоризации / А. В. Кравченко. – Иркутск: Изд-во Иркутского университета, 1996. – 160 с.

14. Крымский Б. Конкретнонаучные и философские виды универсалий / Б. Крымский // Логико-гносеологические исследования категориальной структуры мышления: Сборник научных трудов. – К.: Наук. думка, 1980. – 5-46.
15. Кучеренко І. К. Теоретичні питання граматики української мови: Морфологія, ч. II / І. К. Кучеренко. – К.: Вид-во Київського університету, 1964. – 160 с.
16. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику / Джон Лайонз. – М.: Прогресс, 1978. – 544 с.
17. Матвіяс І. Г. Іменник в українській мові / І. Г. Матвіяс. – К.: Радянська школа, 1974. – 184 с.
18. Мещанинов И. И. Соотношение логических и грамматических категории / И. И. Мещанинов // Язык и мышление. – М.: Наука, 1967. – 7-16.
19. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А. М. Пешковский / Издание седьмое. – М.: Государственное уч. - педаг. изд-во МП РСФСР, 1956. – 512 с.
20. Русская грамматика / Главн. ред. Н. Ю. Шведова. – М.: Наука, 1980. – Т.1. – 783 с.
21. Савченко А. Н. Части речи и категории мышления / А. Н. Савченко // Язык и мышление. – М.: Наука, 1967. – 224-232.
22. Суник О. П. Общая теория частей речи / О. П. Суник. – М.: Л.: Наука, 1966. – 131 с.
23. Сучасна українська літературна мова: Морфологія. – К.: Наук. думка, 1969. – 384 с.
24. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, М. Ковалев, В. Г. Панов – М.: Сов. Энциклопедия, 1983. – 840 с.
25. Хофман И. Активная память / И. Хофман. – М.: Прогресс, 1986. – 310 с.
26. Юнгер Ф. Г. Язык и мышление / Фридрих Георг Юнгер. – Санкт-Петербург: Наука, 2005. – 302 с.

The categorization of the world and knowledge about it by grammatical, lexical-semantic categories are regarded in the article. The article analyses views of linguists on the nature of grammatical and lexical-semantic categories in their relationship and their role in formation of conceptual and world language map.

Key words: *categorization of reality, grammatical category, lexical-semantic category, world conceptual map, world language map.*

В статье рассмотрено категоризацию мира и знаний о нем грамматическими и лексико-семантическими категориями. Проанализировано взгляды лингвистов на природу грамматических и лексико-семантических категорий в их взаимосвязи, а также их роль у формировании концептуальной и языковой картин мира.

Ключевые слова: *категоризация действительности, грамматическая категория, лексико-семантическая категория, концептуальная картина мира, языковая картина мира.*